

Zpráva Akreditační komise o hodnocení Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity

duben 2011

Úvod

Akreditační komise (dále jen AK) rozhodla na svém zasedání ve dnech 12. – 14. dubna 2010, že bude v souladu s § 84 odst. 1 písm. a) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), provedeno hodnocení Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, jehož hlavním cílem bude **komplexně posoudit kvalitu akreditovaných činností této fakulty a na tomto základě posoudit prodloužení platnosti akreditace** fakultou uskutečňovaných **bakalářských a magisterských studijních programů**.

Pro hodnocení Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (dále jen PedF MU) jmenovala AK účelovou pracovní skupinu ve složení:

prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc. – předsedkyně
prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
prof. PhDr. Karel Frömel, DrSc.
prof. RNDr. Pavel Höschl, DrSc.
doc. PaedDr. Marie Kocurová, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Kyloušek, CSc.
prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.
prof. PhDr. Alena Nelešovská, CSc.
prof. PhDr. Svatava Raková, CSc.
Mgr. Alena Nohavová
Bc. Tomáš Krejbich – nominovaný Studentskou komorou Rady vysokých škol.

Pracovní skupina vycházela ze sebehodnotící zprávy a dalších materiálů zpracovaných a předložených fakultou, z veřejně dostupných informací a z poznatků získaných při hodnotící návštěvě (jejíž součástí byla kontrola studijní a administrativní dokumentace, prověření úrovně kvalifikačních prací, které prošly obhajobou, spolu s posudky, rozhovor se členy vedení, zástupci akademického senátu fakulty, vedením kateder a studenty), která se uskutečnila 23. března 2011. Za účelovou pracovní skupinu za návštěvy zúčastnili: Iva Stuchlíková, Pavel Höschl, Petr Kyloušek, Alena Nelešovská, Alena Nohavová a Tomáš Krejbich. Účelová pracovní skupina pracovala v součinnosti s účelovou pracovní skupinou pro hodnocení doktorských studijních programů.

Charakteristika fakulty

Pedagogická fakulta MU je jednou z devíti fakult MU, počet jejích studentů tvoří sedminu celkového počtu studentů univerzity. Je přehledně a jednoznačně vyprofilovaná. Před deseti lety došlo k oddělení studií učitelství pro střední školy (s výjimkou hudební a výtvarné výchovy), která přešla na ostatní součásti MU (FF, PřF, FSpS). Pedagogická fakulta se zaměřila na přípravu učitelů základních škol a předškolních zařízení, sociálních a speciálních pedagogů. Po období oslabení a postupné konsolidace se PedF MU podařilo v posledních letech výrazně zesílit zaměření na pedagogický a didaktický výzkum. Fakulta

svoji jednoznačnou orientací na základní školství, speciální a sociální pedagogiku získala přední pozici v ČR.

Schopnost vedení analyzovat hlavní problémy

Vedení PedF zpracovalo velmi stručnou zprávu s využitím četných odkazů na informační systém MU (s využitím někdy méně srozumitelných zkratk pro nezasvěcené uživatele) a větší prostor ponechalo autoevaluaci kateder, včetně SWOT analýz. Informace v hodnotící zprávě poskytují velmi dobrý obraz o silných a slabých stránkách činnosti fakulty, naznačují, že jednotlivá pracoviště reflektují svoje dílčí problémy a hledají možnosti vlastního rozvoje. Dlouhodobé podfinancování učitelských studijních programů neumožňuje řešit určité napětí v personální oblasti (nízké tarifní platy, katedry nemohou nabírat odborníky na celé spektrum odborných disciplín, jak by potřebovaly). Přesto se daří na fakultě udržovat důvěru v budoucí vývoj.

Předložená zpráva ukazuje na **efektivní způsob řízení, v němž se vedení fakulty soustřeďuje i na formulování strategických plánů** (týkajících se vnitřní struktury, proměny vzdělávací nabídky, priority vědecko výzkumné činnosti). Vedení fakulty využívá podporu řídicích procesů ustanovenou na univerzitní úrovni (plán interního auditu, certifikace kvality, ECTS label apod.)

Vzdělávací činnost

Pedagogická fakulta MU nabízí strukturovaná učitelská studia, studium sociální pedagogiky a speciální pedagogiky, učitelství pro 1. stupeň základních škol a učitelství pro mateřské školy (38 oborů bakalářských v 5 programech, 32 navazujících magisterských oborů ve 4 studijních programech, a jeden nestrukturovaný obor – učitelství 1. stupeň základních škol).

Přestože studenti jsou zapsáni do značně vysokého počtu aprobačních kombinací (např. v bakalářské části učitelského studia téměř 100), a tedy nutně existují kombinace s několika málo studenty, zdá se, že to vzhledem k tomu, že si studenti skládají rozvrh sami s využitím informačního systému, nepůsobí větší obtíže v organizaci výuky (s výjimkou přesunů mezi seminárními skupinami). Napomáhá tomu modularizace kurikula a dostupnost informací o studijních oborech.

Stávající nabídka studijních programů a oborů je poměrně konsolidovaná, fakulta neplánuje další extenzivní rozvoj s výjimkou předškolní pedagogiky (tu je třeba vázat na personální posílení příslušné katedry).

Ve vztahu k pojetí učitelského studia fakulta zvažuje **dlouhé programy jako alternativu některých strukturovaných**, přičemž by obě podoby zůstaly v nabídce. Snaží se vytvořit příležitosti, aby si student mohl vybrat vzdělávací cestu podle svých potřeb (strukturovanou, nestrukturovanou). Přednost nestrukturované alternativy vidí v možnosti získat významný časový prostor (např. závěrečný semestr stávajícího bakalářského oboru) pro posílení praxe. Tyto úvahy jsou zatím velmi předběžné, nicméně vedení fakulty konstatuje, že tuto otázku bude třeba v blízké budoucnosti zevrubně posoudit.

Podíl studentů **kombinované formy** studia na PedF tvoří necelých čtyřicet procent; studium je dobře zajištěno informačními službami včetně studijních opor (dva LMS systémy), méně po stránce prostorové. Snahou vedení fakulty je, aby nabídka oborů v kombinované formě kopírovala nabídku prezenčního studia (zejména u navazujících programů a oborů). Motivem je očekávaný návrat studentů strukturovaných učitelských oborů, kteří nepokračují

bezprostředně po ukončení bakalářské části. V současné době zbývá akreditovat asi čtvrtinu oborů, zájem o kombinované studium stále roste.

Nabídka programů **celoživotního vzdělávání** je poměrně široká, v současnosti ji využívá necelých 800 účastníků. Téměř úplná je nabídka studia k rozšíření učitelské kvalifikace o další předmět. Prostupnost do studijních programů podle § 60 odst. 2 zákona o vysokých školách využívá ročně maximálně 150 absolventů (nejčastěji ve speciálně pedagogických oborech, kde poptávka převyšuje nabídku a fakulta zavedla i roční studium, které zlepšuje studijní šance nepřijatých uchazečů). PedF MU uznává maximálně 50% kreditů potřebných k absolutoriu, obvykle se jedná o 60 kreditů.

Fakulta pocítuje jako významný problém nedostatek **mentorů pro pedagogické praxe a nedostatečné vzdělání mentorů**, v nabídce programů celoživotního vzdělávání se zatím takové studium neobjevuje a fakulta o takovém záměru ve své zprávě nehovoří

Pedagogicko-psychologické disciplíny tvoří jádro všech vzdělávacích programů na fakultě. Pedagogicko-psychologický modul je součástí tzv. společného základu, je dobře obsahově i proporčně sestaven a kvalitně personálně zajištěn. Vytíženost kateder pedagogiky a psychologie podílejících se na této výuce nepřesahuje dle poskytnutých materiálů obvyklé vytížení kateder, což je dáno do značné míry tím, že tyto katedry nemají svůj studijní obor. Vytížení pedagogických kateder, které svůj obor mají (sociální a speciální pedagogika) je vyšší, dle poskytnutých údajů na hranici fyzické zvladatelnosti, zejména na Katedře sociální pedagogiky.

Servisní roli má i Katedra tělesné výchovy, která se zaměřuje na tělesnou výchovu v preprimárním a primárním vzdělávání. V ČR má prioritní postavení a může být v budoucnu významným koordinačním pracovištěm i ve výzkumných aktivitách. Je proto z hlediska oboru a mezinárodní pozice ČR v této oblasti třeba usilovat o zachování pracoviště a o jeho další rozvoj.

Rigorózní řízení je na PedF MU přehledně realizováno, úspěšnost v letech 2005-2009 byla 82 %. Fakulta, resp. univerzita neváže rigorózní řízení ani k mimořádným výsledkům pregraduálního studia (uznávání vynikajících prací bez přepracování a rozšíření není možné), ani k doktorskému studiu (doktorskou zkoušku nelze uznat jako zkoušku rigorózní).

Doktorské studium realizuje PedF ve třech studijních programech, celkem ve čtyřech oborech (Pedagogika, Speciální pedagogika, Výtvarná výchova, Hudební teorie a pedagogika). Nově fakulta získala akreditaci oboru Didaktika cizího jazyka. Celkově studuje v doktorských studijních programech 90 studentů v prezenční formě a 88 v kombinované formě. Kvalita doktorských studijních programů je podrobně hodnocena v hodnotící zprávě o doktorských studijních programech.

U namátkou vybraných bakalářských a magisterských pracích, které prošly obhajobou, neshledala účelová pracovní skupina výraznější kvalitativní pochybení. Stejně tak kontrolované rigorózní a doktorské práce byly formálně na dobré úrovni, jejich posudky byly poměrně analytické a kritické. Pochybnosti o kvalitě prací či procesu obhajoby byly zcela ojedinělé.

PedF zabezpečuje výuku pouze na svých hlavních budovách, nemá žádné dislokované pracoviště. Pocítuje ale určitý nedostatek výukových prostor a pracoven a snaží se to řešit projektem z evropského fondu VaVpI.

Personální zabezpečení

Personální zabezpečení je v sebehodnotící zprávě vyhodnoceno poměrně realisticky – vedení fakulty si uvědomuje nedostatečné zabezpečení nebo nepříznivou věkovou struktura na některých pracovištích. Vedení fakulty pracuje s novým Kariérním řádem MU a připravuje doporučený standard, který by umožnil objektivněji porovnat pedagogickou a tvůrčí zátěž. Zvažuje strukturální změny (sloučení malých celků, přejmenování některých pracovišť tak, aby název byl v souladu s garantovanými obory), které se jeví jako vhodné intervence směrem k řešení části problémů. Na **některých pracovištích jsou problémy personálního zajištění závažnějšího rázu**: chybí habilitovaný pracovník, a tedy i garant oboru (Katedra ruského jazyka a literatury), habilitovaní pracovníci jsou vysokého věku (Katedra francouzského jazyka a literatury), někde není zcela příznivá věková struktura (Katedra historie, Katedra psychologie, Katedra pedagogiky), jiná pracoviště jsou zjevně přetížena (Katedra primární pedagogiky, která zajišťuje dva studijní obory; někteří pracovníci Katedry sociální pedagogiky a Katedry speciální pedagogiky jsou přetíženi vedením kvalifikačních prací), nebo jsou zatím relativně malá a zranitelnější (Katedra výchovy ke zdraví). Na některých pracovištích je problémem jen částečný úvazek profilujícího odborníka (Katedra výchovy ke zdraví).

Zpráva neobsahuje informace o tom, jak časté je vytížení vyučujících mimo fakultu (víceúvazky), které ale může znamenat určité ohrožení. Fakulta se snaží v personální politice pracovat s dlouhodobějším horizontem, a stabilizovat tak tým akademických pracovníků, zároveň však reflektuje ohrožení vyplývající z nízkých tarifních platů.

S ohledem na výše uvedené problémy v personálním zajištění není fakulta v tuto chvíli schopna uvést odpovídající **personální garance** docenty nebo profesory u všech svých studijních oborů (především se jedná o ruský a francouzský jazyk, výchovu ke zdraví, částečně o informatiku, a výtvarnou a hudební výchovu, kde je značná kumulace oborů garantovaných jedním habilitovaným pracovníkem).

Podíl externích vyučujících na výuce fakulta ve své zprávě neuvádí, v materiálech jednotlivých kateder jsou externí vyučující uvedeni, včetně předmětů, které vyučují. Fakulta má 290 akademických pracovníků (230 přepočtených úvazků) a 280 externistů. Důležité je zastoupení učitelů ze základních a středních škol, celkové číslo je poměrně vysoké, fakulta by měla **zhodnotit podíl externí výuky v oborovém základu učitelských studií**, kde vysoký rozsah není žádoucí (krátkodobě ekonomicky efektivní, ale z hlediska personální politiky ohrožující řešení).

Tvůrčí a publikační činnost

Výzkum a vývoj na PedF MU je orientován zejména na oblast školního vzdělávání, výzkum oborových didaktik a na výzkum v oblasti speciální a sociální pedagogiky, výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu a multikulturní výchově. Na fakultě jsou realizovány 2 výzkumné záměry – „Škola a zdraví“ (2005 – 2011) a „Speciální potřeby žáků v kontextu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání“ (2007 – 2013). Společně s PedF UK je nositelem Centra základního výzkumu školního vzdělávání. Fakulta je také zapojena do 5 projektů v Operačním programu „Vzdělávání pro konkurenceschopnost“, které jsou tematicky směřovány k ŠVP ZV, k metodologické a jazykové kompetenci vysokoškolských učitelů, učitelů z praxe a studentů. V současnosti se na fakultě řeší 15 projektů GAČR, jeden

projekt 7.RP a další projekty z vnějších zdrojů (CEEPUS, Leonardo, FRVŠ, AKTION, INFOZ, KONTAKT) i v rámci interní agentury MU.

Fakulta aktivně spolupracuje s řadou zahraničních i domácích vědeckovýzkumných institucí a zároveň se snaží o popularizaci svých výsledků. Zapojení studentů do výzkumné činnosti je na PedF MU dobře organizováno. Dříve formou interních projektů ze specifického výzkumu, nyní formou soutěže vypisované MU.

Fakulta v rámci podpory výzkumných aktivit vytvořila dva Institute, které jsou ve vazbě na získané projekty orientovány především na výzkum a doktorská studia (Institut inkluzivního vzdělávání a Institut výzkumu školního vzdělávání). Předpokládá postupně vznik dalších (Výzkumný institut školy a zdraví, Výzkumný institut sociálního rozvoje osobnosti a multikulturní výchovy a Institut pro pedagogický vývoj a inovace) a zároveň pro ně chce vytvořit odpovídající infrastrukturu (projekt VaVpI Centrum výzkumných institutů a doktorských studií). Tyto instituty budou přednostně rozvíjet pedagogický a didaktický výzkum, ale budou zároveň provázány s katedrami (které se budou přednostně orientovat na výuku).

Tato strategická koncepce, podaří-li se ji realizovat, umožní podle názoru účelové pracovní skupiny získat velmi stabilní a zároveň flexibilní strukturu, která bude dobře sloužit svému účelu, totiž posílení vícezdrojového financování a přenášení nových poznatků bezprostředně do výuky učitelů. Může přinést synergický efekt pro rozvoj oborů. Důležité bude využít toto uspořádání i pro podporu vědeckovýzkumné činnosti na katedrách, které se dosud málo zapojovaly do vědeckovýzkumné činnosti, aby byl podpořen jejich kvalifikační růst.

Určité znepokojení vyvolávají dosavadní přístupy k vykazování výstupů vědecké a výzkumné aktivity v informačním systému výsledků výzkumu RIV. **Analýzy hodnocení upozorňují na přílišnou orientaci na získávání bodových hodnocení na úkor kvality vědecké práce a částečně i na úkor vědecké výchovy a vědecké etiky.** Zachování této strategie může být příčinou hlubší kontroly a případných následných sankcí. Je třeba měnit poměr mezi odbornými knihami/kapitolami (v produkci fakultě blízkých nakladatelství) a články v periodikách s IF a databázích ve prospěch posledně zmíněných. Také vykazování článků ve sbornících nespĺňuje ve většině případů požadavky „Metodiky hodnocení výsledků výzkumných organizací“.

Uskutečněná habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem nevykazují po formální stránce nedostatky. PedF by však měla přehodnotit vágní ukazatele pro habilitační a profesorská řízení, a to s **jasným vymezením minimálních kvantitativních požadavků na úrovni výstupů periodik s IF nebo v databázích Scopus/Erih a stejně tak jasně specifikovat tyto požadavky na pozitivní ohlasy.** Požadavek na citace pro profesorská řízení je zcela neodpovídající současným požadavkům a trendům. Vzhledem k tomu, že se objevují případy absolventů, kteří na fakultě prošli cestou od Bc studií až k habilitacím, bylo by vhodné v případech takových habilitantů požadovat dlouhodobou stáž na jiném pracovišti, aby se tito pracovníci skutečně hlouběji seznámili s odbornými komunitami a oborovými přístupy jinde a dokázali se konfrontovat s jejich nároky.

PedF by se také měla posoudit práci etické komise pro výzkum, která je v zahraničí obvyklá.

Vnitřní hodnocení kvality

Systém hodnocení se opírá o ISO certifikaci a plán kontroly je každoročně aktualizován. Fakulta pracuje s Kariérním řádem MU, má propracovaný systém monitorování personálního rozvoje, pracuje se studentským hodnocením a sleduje uplatnění svých absolventů. Studijní a ekonomická agenda je propracovaně řízena na univerzitní úrovni. Transparentnost těchto procesů je velmi dobrá. Celkově lze vnitřní systém hodnocení kvality považovat za dobře nastavený a funkční.

Poznatky z rozhovorů se studenty

Dotazníkové šetření a rozhovory byly realizovány pouze u studentů prezenční formy studia, a tudíž neodrážejí názory studentů kombinované formy, kteří na PedF MU tvoří asi 38 %. Studenti jsou spokojeni s kvalitou studia a informovaností o studijních požadavcích. Jsou rovněž spokojeni s elektronickým informačním systémem, pouze postrádají větší informovanost o tomto systému v úvodu studia. Studenti jsou velmi dobře informovaní o možnostech studentského hodnocení, zhruba třetina však neví, zda výsledky hodnocení bere vedení fakulty v úvahu. Jen asi čtvrtina studentů vnímá problémy v nabídce povinně volitelných předmětů, zápisech do předmětů či informacích a dostupnosti literatury k předmětům.

Uváděné problémy v zázemí pro studium se týkaly horší dostupnosti menzy a malého počtu počítačů v budovách fakulty (wifi připojení je ale hodnoceno jako kvalitní).

MU pracuje se studentskými poradci. Poradce je dostupný v budově fakulty a může poskytnout informace, o možnosti řešení problémů se studiem.

Závěry a doporučení

AK konstatuje dobrou kvalitu vzdělávací činnosti PedF MU v bakalářských a magisterských programech a velmi dobrou řídicí práci současného vedení fakulty. Konstatuje rovněž, že fakulta má rozpracovanou strategii dalšího rozvoje, která je příslibem posílení vědeckovýzkumné činnosti fakulty a bezprostředního transferu poznatků do přípravy učitelů.

Doporučení pro vedení vysoké školy a fakulty

1. AK doporučuje smluvně ošetřit podíl na pedagogicko-psychologické přípravě studentů učitelství na ostatních fakultách MU.
2. AK doporučuje zevrubně vyhodnotit potenciální přínosy i rizika spojená s rozšířením nabídky pregraduální přípravy učitelů o nestrukturovanou nabídku.
3. AK podporuje odhodlání PedF MU dotvořit úplnou nabídku kombinovaných forem pregraduální přípravy učitelů. Upozorňuje zároveň na nutnost podpořit tuto formu studia efektivním systémem řízení praxí a doporučuje PedF MU, aby se zabývala vzděláváním mentorů.
4. Více analyzovat a optimalizovat využití pracovníků a kateder, přehodnotit a upravit personální garance studijních programů a jejich oborů. Zhodnotit podíl externí výuky v oborovém základu učitelství studií.
5. AK podporuje zformování dalších výzkumných institutů; doporučuje přitom důsledně dbát na podporu vědeckovýzkumné činnosti na katedrách tak, aby byl podpořen kvalifikační rozvoj.

6. Zpřesnit požadavky na habilitační a profesorská řízení, posílit v nich roli mezinárodně uznávaných výstupů.
7. Zvážit optimalizaci struktury kateder, podpořit vznik silnějších celků.
8. Vzhledem k přední pozici v oblasti pedagogického a didaktického výzkumu zhodnotit zodpovědnost za utváření kvalitativních standardů těchto oborů. Zabývat se kvantitativní orientací vědecké produkce, a směřovat k jasné deklaraci orientace na vysokou kvalitu výstupů. Zvážit ustanovení etické komise pro výzkum.

Závěry k akreditaci studijních programů

AK souhlasí s prodloužením platnosti akreditace všech bakalářských a magisterských studijních programů a jejich oborů, které jsou uskutečňovány PedF MU a jejich akreditace nebyla omezena nebo prodloužena pouze na dostudování stávajících studentů, na dobu 6 let, včetně oprávnění konat státní rigorózní zkoušky tam, kde toto oprávnění bylo dosud uděleno.

Kontrola plnění závěrů a doporučení

AK požaduje, aby vedení fakulty

1. odstranilo nedostatky v personálních garancích studijních programů docenty a profesory s ohledem na zásady, které AK schválila na svých zasedáních č. 4/2010 a 1/2011,
2. předložilo v červnu 2013 kontrolní zprávu o tom, jakým způsobem jsou naplňovány závěry a doporučení AK, předložilo přehled garantů jednotlivých studijních oborů a zároveň kontrolní zprávu o celkové situaci v personálním zabezpečení fakulty. Zvláštní pozornost by v této zprávě měla být věnována oborům *Učitelství ruského jazyka*, *Učitelství francouzského jazyka*, *Učitelství pro mateřské školy*, kde AK konstatuje nedostatky a žádá v souladu s § 85 odst. 1 o jejich odstranění (v případě dlouhodobě přetrvávajících nedostatků by akreditace příslušných studijních oborů nebyla udržitelná).